

POSTANOWIENIE

Dnia 30 listopada 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Karol Weitz (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak (sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

w sprawach połączonych w postępowaniu upadłościowym B. C.
i S. F. w przedmiocie
wniosków syndyka o zakończenie postępowania upadłościowego,
wniosku B. C. o umorzenie zobowiązań,
wniosku S. F. o umorzenie zobowiązań,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 30 listopada 2018 r.,
zażaleń B. C. i S. F.
na postanowienie Sądu Okręgowego w W.
z dnia 8 czerwca 2018 r., sygn. akt XXIII Gz (...),

**uchyla zaskarżone postanowienie, pozostawiając
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego
w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Wnioskodawcy B. C., M. F. i S. F. wniesli o umorzenie w całości niezaspokojonych w postępowaniu upadłościowym zobowiązań: 1) umieszczonych na liście wierzytelności; 2) wobec wierzycieli S. sp. z o.o. z tytułu odpowiedzialności

na podstawie art. 299 k.s.h. i art. 116 Ordynacji podatkowej, w tym wobec Skarbu Państwa Naczelnika Drugiego (...) Urzędu Skarbowego w W. oraz ZUS II Oddział w W., (...) Banku S.A., Banku (...) S.A.; 3) z tytułu wszelkich poręczeń za zobowiązania podmiotów trzecich, w tym poręczeń za zobowiązania wobec (...) Bank S.A., (...) S.A., (...) Bank S.A.; 4) z tytułu wszelkich grzywien, kar, obowiązków naprawienia szkody oraz innych.

Postanowieniem z dnia 27 listopada 2014 r. Sąd Rejonowy ogłosił upadłość wnioskodawców obejmującą likwidację ich majątków; wezwał wierzycieli do zgłoszenia wierzytelności w terminie jednego miesiąca od ukazania się obwieszczenia w Monitorze Sądowym i Gospodarczym, a także wezwał osoby, którym przysługują prawa i roszczenia ciężące na nieruchomości należącej do upadłych, jeżeli nie zostały ujawnione przez wpis w księdze wieczystej, do ich zgłoszenia w terminie jednego miesiąca od dnia ukazania się obwieszczenia w Monitorze Sądowym i Gospodarczym, pod rygorem utraty prawa powoływania się na nie w postępowaniu upadłościowym.

Postanowieniem z dnia 28 kwietnia 2016 r. Sąd Rejonowy w W. stwierdził zakończenie postępowania upadłościowego wobec wnioskodawców; umorzył w całości ich zobowiązania, niezaspokojone w postępowaniu upadłościowym: a) umieszczone na liście wierzytelności; b) które mogły zostać zgłoszone w postępowaniu upadłościowym, tj. zobowiązania wnioskodawców wobec (...) Bank S.A. w W. z tytułu udzielonego poręczenia wraz z odsetkami oraz ich zobowiązania wobec (...) S.A. w W. z tytułu umów kredytowych, umów poręczenia oraz umów o wydanie karty kredytowej z odsetkami, a ponadto w odniesieniu do wnioskodawczyni M. F. umorzył jej zobowiązania wobec (...) Banku S.A. w W. z odsetkami. W pozostałym zakresie wnioski o umorzenie zobowiązań zostały oddalone.

W uzasadnieniu Sąd pierwszej instancji ustalił m.in., że wnioskodawcy pełnili funkcje członków zarządu spółki z o.o. S.. Spółka ta ogłosiła upadłość, a wnioskodawcy przystąpili do spółki cywilnej w celu uzyskania dochodu na pokrycie wierzytelności wobec tej spółki z o.o. z różnych tytułów. Fiasko działalności gospodarczej spółki cywilnej spowodowało konieczność wystąpienia

o upadłość wspólników jako podmiotów gospodarczych. Ogólne zadłużenie B. C. z tytułu uznanych wierzytelności wynosiło 270 334,47, natomiast S. F. 174 121,01 zł.

Sąd Rejonowy uznał, że wystąpiły podstawy do umorzenia w całości niektórych zobowiązań wnioskodawców w świetle art. 369 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze (w wersji obowiązującej do 31 grudnia 2015 r., jedn. tekst: Dz. U. z 2015 r., poz. 233 ze zm.; dalej: „p.u.n.”). Do powstania tych zobowiązań doszło w czasie prowadzenia działalności gospodarczej spółki i w związku z wyjątkowymi zdarzeniami, niezależnymi od upadłych. Sąd pierwszej instancji nie badał natomiast przyczyn niewypłacalności spółki z o.o., w której upadli pełnili funkcje członków zarządu. Na zobowiązania te wnioskodawcy w sposób lakoniczny powoływali się w toku postępowania o umorzenie zobowiązań, które ostatecznie nie zostały udowodnione. Sąd Rejonowy nie uwzględnił wniosków w zakresie umorzenia zobowiązań wynikających z art. 299 k.s.h. i art. 116 Ordynacji podatkowej, ponieważ istnienie zobowiązań podatkowych spółki z o.o., oraz obejmujących należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne uzależnione jest od wydania decyzji, która ma charakter konstytutywny. Z kolei bez uzyskania orzeczenia sądowego, na podstawie art. 299 k.s.h., wierzyciel nie mógłby dochodzić swoich wierzytelności w postępowaniu upadłościowym wobec członków zarządu spółki z o.o. W każdym razie, w ocenie Sądu Rejonowego, wnioskodawcy nie udowodnili, w jakim zakresie w postępowaniu upadłościowym spółki z o.o. jej zobowiązania nie zostały zaspokojone w ramach planów podziałów. Ponadto, zgodnie z art. 369 ust. 3 p.u.n. następuje wyłączenie przedmiotowe, m.in. wierzytelności z tytułu składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe i chorobowe pracowników, co również uniemożliwiłoby umorzenie zobowiązań wspomnianej spółki z o.o., za które wnioskodawcy ponosiliby odpowiedzialność, nawet gdyby ich odpowiedzialność została stwierdzona ostatecznymi decyzjami odpowiednich organów. Sąd Rejonowy nie umorzył również zobowiązań upadłych z tytułu grzywien, kar, obowiązku naprawienia szkody oraz innych zobowiązań. W tym zakresie, wniosek nie został sformułowany dostatecznie, a wnioskodawcy nie przedstawili wystarczających twierdzeń nadających się do oceny merytorycznej.

Zażalenie wnioskodawców, obejmujące zaskarżone postanowienie w części, w jakiej Sąd Rejonowy nie uwzględnił wniosków B. C. i S. F., zostało oddalone. Sąd

Okręgowy podzielił zasadnicze ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego, ale nie zgodził się w całości z argumentacją prawną Sądu Rejonowego. Mianowicie, nie podzielił stanowiska, że bez uzyskania stosownego orzeczenia sądowego wierzyciel nie mógłby dochodzić roszczeń wynikających z art. 229 k.s.h. w postępowaniu upadłościowym członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Wszak wyrok stwierdzający odpowiedzialność członka zarządu z art. 299 k.s.h. nie ma charakteru konstytutywnego, a powstanie odpowiedzialności na podstawie tego przepisu uzależnione jest od spełnienia przesłanek, pozytywnych i braku przesłanek negatywnych, określonych w tym przepisie. W konsekwencji, Sąd drugiej instancji przyjął, że bezprzedmiotowe i przedwczesne byłoby umorzenie zobowiązań wynikających z art. 299 k.s.h. w obecnym postępowaniu, a poza tym, umorzenie takie nie byłoby uzasadnione i celowe. W związku z tym, że wskazane w art. 116 Ordynacji podatkowej należności publiczno-prawne mogą powstać jedynie w wyniku wydania odpowiedniej decyzji administracyjnej, a decyzje takie nie zostały przedłożone przez skarżących, nie było także podstaw do umorzenia tych należności w obecnym postępowaniu. Bez wydania decyzji administracyjnej zobowiązania takie nie istnieją.

W wyniku skargi kasacyjnej wnioskodawców B. C. i S. F., Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 24 stycznia 2018 r. (sygn. akt I CSK 259/17) uchylił postanowienie Sądu Okręgowego w W. z dnia 17 stycznia 2017 r. i przekazał temu Sądowi sprawę do ponownego rozpoznania. Sąd Najwyższy potwierdził pogląd Sądu Okręgowego, że w tej sprawie miały zastosowanie przepisy ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze (art. 369 i 370), w brzmieniu obowiązującym przed wejściem w życie ustawy - Prawo restrukturyzacyjne, które przewidywały szczególne postępowanie o umorzenie zobowiązań podmiotów upadłych, które nie zostały zaspokojone w postępowaniu upadłościowym (art. 369 ust. 1 p.u.n.). W ustawie uregulowano przesłanki wydania orzeczenia o umorzeniu (art. 369 ust. 1 pkt 1 - 3 p.u.n.), wyjaśniono, że umorzenie może obejmować całość lub część zobowiązań upadłego, niezaspokojonych w zakończonym postępowaniu upadłościowym. Rozmiar umorzenia należy do oceny sądu orzekającego. W art. 369 ust. 2 p.u.n. wskazano ogólnie na dwie kategorie zobowiązań, które mogą być

objęte umorzeniem: 1) wierzytelności umieszczone na liście wierzytelności; 2) wierzytelności, które mogły zostać zgłoszone, jeżeli ich istnienie stwierdzone było dokumentami upadłego. Jednocześnie *ex lege* niektóre kategorie zobowiązań nie mogą być objęte umorzeniem (art. 369 ust. 3 p.u.n.; tzw. kategoria zobowiązań wyłączonych). W art. 370 ust. 1 p.u.n. wyjaśniono okoliczności, jakie Sąd powinien wziąć pod uwagę przy orzekaniu o całości lub części wierzytelności (wysokość zarobków upadłego, wysokość niezaspokojonych roszczeń i realność ich zaspokojenia w przyszłości). Zwrócił uwagę, iż w orzecznictwie (np. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2015 r., V CSK 236/14, nie publ.) wyraża się stanowisko, że omawiana instytucja nie może być wykorzystywana jako instrument prawny służący przerzucaniu na wierzycieli ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej przez ich dłużników. Dla orzekającego Sądu miarodajne są zasadnicze przesłanki dopuszczalności umorzenia (w całości lub w części) wskazane w art. 369 ust. 1 pkt 1 - 3 p.u.n., a także przedmiotowe ograniczenia dotyczące umorzenia (art. 369 ust. 2 i ust. 3 p.u.n.). Nie chodzi tu jednak, wbrew sugestii skarżących, o zamknięty katalog wszelkich wyłączeń przewidzianych w art. 363 i 370 p.u.n., co miałoby czynić bezpodstawne powoływanie się przez Sąd Okręgowy m.in. na „pozaustawową przesłankę możliwości podjęcia obrony na podstawie art. 299 k.s.h.”. Sąd Okręgowy rozważał bowiem przede wszystkim to, czy zgłoszone przez wnioskodawców wierzytelności innych podmiotów, wynikające z art. 299 k.s.h., mogą mieścić się w kategorii wierzytelności wskazanych w art. 369 ust. 2 p.u.n. („wierzytelności, które mogły być zgłoszone, jeżeli ich istnienie stwierdzone było dokumentem upadłego”). Dla powstania tych wierzytelności nie jest też niezbędne objęcie ich wyrokiem sądowym. Jednak problem w tym, że Sąd Okręgowy doszedł do konkluzji, która nie może być poddana właściwej kontroli kasacyjnej, bowiem w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku stwierdzono bezprzedmiotowość i przedwczesność umorzenia wierzytelności, o których mowa w art. 299 k.s.h., a jednocześnie wyjaśniono, iż umorzenie ich „nie byłoby uzasadnione i celowe”. W ten sposób, w ocenie Sądu Najwyższego, niejasne są powody odmowy umorzenia zobowiązań wynikających z art. 299 k.s.h. w obecnym postępowaniu. Nie wiadomo bowiem, czy ostatecznie odmowa taka nastąpiła dlatego, że wnioskodawcy nie wykazali tych zobowiązań, czy negatywna decyzja

sądu podyktowana była innymi względami. Należy bowiem stwierdzić, że druga kategoria wierzytelności, które zgodnie z art. 369 ust. 2 p.u.n. mogą być objęte umorzeniem - jeżeli ich istnienie stwierdzone było dokumentem upadłego - powinna być właśnie wykazana przez wnioskodawcę w postępowaniu umorzeniowym. Chodzi o zobowiązania istniejące w sensie prawnym, odpowiednio zindywidualizowane, a nie tylko zobowiązania hipoteczne i bliżej nieokreślone. Sąd Najwyższy wskazał, że w zażaleniu na postanowienie Sądu pierwszej instancji wnioskodawcy powoływali się na szereg dokumentów, które miały wykazać istnienie ich zobowiązań wobec różnych wierzycieli (czyli wierzycieli upadłej spółki z o.o., w której byli członkami zarządu). W konsekwencji w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego zabrakło jednoznacznej oceny i weryfikacji tej dokumentacji z punktu widzenia ewentualnego wykazania i zindywidualizowania zobowiązań skarżących z art. 299 k.s.h. Ponadto, wnioskodawcy powinni wskazać odpowiednie należności publiczno-prawne, których powstanie uzależnione jest, np. od wydania stosownej decyzji. Według Sądu Najwyższego istotnym brakiem niniejszego postępowania umorzeniowego było niewystępowanie w nim wierzycieli wnioskodawców, których należności mogły być objęte umorzeniem z racji ich przynależności do kategorii wierzytelności określonych w art. 369 ust. 2 p.u.n. Zwrócił uwagę, że w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego, w którym rozpatrywano skargi kasacyjne na podstawie art. 370 ust. 2 p.u.n., wyraźnie przewidywano udział tych wierzycieli (np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2013 r., I CSK 399/12, OSNC 2013, nr 11, poz. 133). Konkludując Sąd Najwyższy stwierdził, że Sąd Okręgowy przedwcześnie oddalił zażalenie wnioskodawców domagających się umorzenia swoich zobowiązań w większym zakresie niż uczynił to Sąd pierwszej instancji.

Rozpoznając ponownie sprawę Sąd Okręgowy w W. postanowieniem z dnia 8 czerwca 2018 r. uchylił postanowienie Sądu Rejonowego z dnia 28 kwietnia 2016 r. w części, w jakiej nastąpiło oddalenie wniosków B. C. i S. F. o umorzenie zobowiązań i w tym zakresie sprawę przekazał temu Sądowi do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu wskazał, że w stanie faktycznym sprawy, do kategorii wierzytelności wskazanych w art. 369 ust. 2 p.u.n., czyli wierzytelności, które mogły być zgłoszone, jeżeli ich istnienie stwierdzone było dokumentem upadłego, bez

wątpienia zaliczają się wierzytelności innych podmiotów z art. 299 k.s.h. Druga kategoria wierzytelności, które zgodnie z art. 369 ust. 2 p.u.n. mogą być objęte umorzeniem, powinny być wykazane przez wnioskodawców w postępowaniu i to na nich spoczywa ciężar wykazania takich zobowiązań wobec innych podmiotów, które istnieją w sensie prawnym i są odpowiednio zindywidualizowane.

Sąd drugiej instancji powołał się też na wskazane przez Sąd Najwyższy w kasatoryjnym postanowieniu uchybienia popełnione przez Sąd Okręgowy, który wydał postanowienie w dniu 17 stycznia 2017 r., a polegające na braku jednoznacznej oceny i weryfikacji dokumentacji znajdującej się w aktach sprawy z punktu widzenia ewentualnego wykazania i zindywidualizowania zobowiązań skarżących z art. 299 k.s.h. Ponadto, podkreślił - za Sądem Najwyższym - że wnioskodawcy powinni też wykazać należności publiczno-prawne, których powstanie jest uzależnione np. od wydania odpowiedniej decyzji, oraz że istotnym brakiem niniejszego postępowania jest niewystępowanie w nim wierzycieli wnioskodawców, których należności mogłyby być objęte umorzeniem z racji ich przynależności do kategorii wierzytelności określonych w art. 369 ust. 2 p.u.n. W konkluzji stwierdził, że konieczne stało się uchylenie postanowienia Sądu pierwszej instancji w zaskarżonym zakresie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, skoro wnioskodawcy nie wykazali swoich zobowiązań, co do których wnoszą o ich umorzenie. Jako podstawę prawną rozstrzygnięcia powołał przepisy art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 397 § 2 k.p.c.

W zażaleniach wnioskodawcy B. C. i S. F. domagają się uchylenia postanowienia Sądu drugiej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Zarzucili naruszenie: art. 386 § 4 k.p.c. przez uznanie, iż Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy, co skutkowało wydaniem przez Sąd Okręgowy postanowienia kasatoryjnego; art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 361 k.p.c. przez ewidentną rozbieżność argumentacji zawartej w uzasadnieniu, prowadzącą do niewyjaśnienia stronie przyczyny przyjęcia stanowiska, będącego podstawą orzeczenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności należało odnieść się do kwestii dopuszczalności zażalenia na kasatoryjne orzeczenie Sądu drugiej instancji. Zgodnie z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje także w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Wydane w tej sprawie przez Sąd drugiej instancji orzeczenie, po rozpoznaniu zażalenia na postanowienie Sądu pierwszej instancji, nie jest wyrokiem, lecz postanowieniem, ale jego przedmiot (umorzenie zobowiązań upadłego) kwalifikuje się na istotę sprawy w postępowaniu upadłościowym - art. 370 ust. 1 i 2 p.u.n. (w wersji obowiązującej do 31 grudnia 2015 r. - wówczas nazwa ustawy brzmiała: „Prawo upadłościowe i naprawcze”) w zw. z art. 428 pkt 200 i 201 ustawy z dnia 15 maja 2015 r. - Prawo restrukturyzacyjne (Dz. U. z 2015 r., poz. 978), tym bardziej, że od merytorycznego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji w tej materii przysługuje skarga kasacyjna. Zgodnie z art. 229 p.u.n. w sprawach nieuregulowanych w tej ustawie do postępowania upadłościowego stosuje się odpowiednio przepisy księgi pierwszej kodeksu postępowania cywilnego, z wyjątkiem przepisów o zawieszeniu i wznowieniu postępowania.

Sąd drugiej instancji w pisemnych motywach kasatoryjnego orzeczenia odniósł, wypunktowane przez Sąd Najwyższy, uchybienia Sądu Okręgowego, popełnione w postanowieniu z dnia 17 stycznia 2017 r., do orzeczenia Sądu Rejonowego z dnia 28 kwietnia 2016 r., po czym stwierdził, że konieczne stało się uchylenie postanowienia Sądu pierwszej instancji w zaskarżonym zakresie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, skoro wnioskodawcy nie wykazali swoich zobowiązań, co do których wnoszą o ich umorzenie i następnie powołał w podstawie prawnej art. 386 § 4 k.p.c.

Skarżący słusznie wskazują na sprzeczności w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia. Po pierwsze, adresatem wypunktowanych przez Sąd Najwyższy w kasatoryjnym postanowieniu z dnia 24 stycznia 2018 r. nieprawidłowości był Sąd drugiej instancji. Po drugie, skoro Sąd Okręgowy uznał, że również orzeczenie Sądu Rejonowego jest dotknięte tego rodzaju uchybieniami, to niezrozumiałe jest stwierdzenie, że z uwagi na niewykazanie przez wnioskodawców zobowiązań, których domagali się umorzenia, konieczne stało się uchylenie tego orzeczenia

i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Bez wątplenia nie jest to określona w powołanym przez Sąd Okręgowy, jako podstawa rozstrzygnięcia, przepisie art. 386 § 4 k.p.c. ustawowa przyczyna uzasadniająca uchylenie orzeczenia sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Sąd drugiej instancji nie odnosi się w tej materii w ogóle do uzasadnienia postanowienia Sądu pierwszej instancji, w którym została przedstawiona podstawa faktyczna i prawna rozstrzygnięcia w zakresie oddalającym wniosek o umorzenie zobowiązań upadłych (por. k. 1485-1489 i 1495-1499).

Wskazane wyżej sprzeczności i braki w pisemnych motywach, których dopuścił się Sąd drugiej instancji uzasadniają zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 397 § 2 k.p.c., a w konsekwencji uchylenie zaskarżonego postanowienia.

Drugą przyczyną uchylenia tego postanowienia jest naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. Sąd Okręgowy nie wykazał, aby Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy, względnie, by zachodziła potrzeba przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Należy zwrócić uwagę, że w postępowaniu wywołanym zażaleniem strony, skierowanym na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. przeciwko uchyleniu przez sąd drugiej instancji orzeczenia sądu pierwszej instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, ocenie podlega jedynie prawidłowość zakwalifikowania przez sąd odwoławczy określonej sytuacji procesowej, jako odpowiadającej powołanej przez ten sąd podstawie orzeczenia kasatoryjnego. Ocena ta nie obejmuje natomiast zarówno merytorycznego stanowiska prawnego sądu drugiej instancji, jak i prawidłowości zastosowania przepisów prawa procesowego, które nie odnoszą się do kwalifikacji powstałej sytuacji procesowej w kontekście przesłanek z art. 386 § 4 k.p.c. Oznacza to, że Sąd Najwyższy sprawdza jedynie, czy rzeczywiście doszło do nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy, albo czy wydanie orzeczenia wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2013 r., II CZ 79/13, nie publ., z dnia 24 stycznia 2014 r., V CZ 87/13, nie publ., z dnia 22 lipca 2015 r. I UZ 6/15, nie publ.). Wszelkie inne wady, dotyczące naruszeń prawa materialnego, czy też procesowego (poza nieważnością postępowania - art.

386 § 2 k.p.c.), nie uzasadniają uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Wszystkie tego rodzaju braki powinny być w systemie apelacji pełnej załatwiane bezpośrednio w postępowaniu apelacyjnym (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12, nie publ.; z dnia 2 października 2014 r., IV CZ 68/14, nie publ.).

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, nierozpoznanie istoty sprawy zachodzi wówczas, gdy sąd pierwszej instancji nie odniósł się do tego, co było przedmiotem sprawy, lub gdy zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, niezasadnie uznając, że konieczność taka nie zachodzi ze względu na występowanie materialno-prawnych lub procesowych przesłanek, które unicestwiają roszczenie (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22, z dnia 13 marca 2014 r., I CZ 10/14 i z dnia 6 sierpnia 2014 r., I CZ 48/14, nie publ.). Nierozpoznanie istoty sprawy ma miejsce także w razie dokonania przez sąd pierwszej instancji oceny prawnej żądania bez ustalenia podstawy faktycznej, co wymagałoby czynienia kluczowych ustaleń po raz pierwszy w instancji odwoławczej; respektowanie uprawnień stron wynikających z zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego uzasadnia w takich wypadkach uchylenie orzeczenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 5 grudnia 2012 r., I CZ 168/12, OSNC 2013, nr 5, poz. 68, z dnia 23 września 2016 r., II CZ 73/16, nie publ., z dnia 8 marca 2017 r., IV CZ 126/16 nie publ. i z dnia 8 marca 2017 r., IV CZ 130/16, nie publ.).

Uchylenie wyroku z powodu nierozpoznania istoty sprawy będzie zatem uzasadnione między innymi wtedy, gdy sąd pierwszej instancji nie zbada podstaw pozwu (wniosku), nie przeprowadzi w tym zakresie postępowania dowodowego i nie dokona wyczerpującej oceny materialno-prawnych przesłanek żądania w ustalonym stanie faktycznym. Nieuprawniona jest jednak teza, iż o nierozpoznaniu istoty sprawy, świadczy potrzeba poczynienia nowych ustaleń, co do okoliczności faktycznych sprawy, choćby decydujących z punktu widzenia kierunku jej rozstrzygnięcia (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 sierpnia 2016 r., II CZ 113/16, nie publ., z dnia 20 stycznia 2015 r., V CZ 91/14 nie publ. oraz z dnia 5 marca 2015 r., V CZ 126/14, nie publ.).

Odmienne ocena prawna, nawet jeśli łączy się z potrzebą poczynienia uzupełniających ustaleń w oparciu o zgromadzony materiał dowodowy, nie upoważnia do przypisania sądowi pierwszej instancji nierozpoznania istoty sprawy, a dowodzi jedynie, że istota sprawy została rozpoznana nieprawidłowo. W takim zaś przypadku, sąd drugiej instancji orzekając na podstawie art. 382 k.p.c. zobowiązany jest naprawić dostrzeżone wadliwości i należyście zastosować prawo materialne. Jest to konsekwencja systemu apelacji pełnej, w której druga instancja ma charakter merytoryczny, czyli służy rozpoznaniu sprawy, a nie tylko środka odwoławczego.

Z kolei ocenę, czy sprawa wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, należy odnieść do tych dowodów, które dla rozpoznania istoty sprawy miałyby zasadnicze znaczenie, zaś przeprowadzone przez Sąd pierwszej instancji dowody nie były istotne dla rozstrzygnięcia sprawy (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2013 r., V CZ 129/12, nie publ. i z dnia 20 lutego 2015 r., V CZ 119/14, nie publ.). Przeprowadzenie przez Sąd drugiej instancji takich dowodów i poczynienie na ich podstawie niezbędnych ustaleń faktycznych, a następnie dokonanie ich koniecznej, pełnej oceny prawnej, pozbawiłoby uczestników możliwości kwestionowania ustalonej podstawy faktycznej z powodu zakazu oparcia skargi kasacyjnej na zarzutach dotyczących ustalenia faktów i oceny dowodów (art. 398³ § 3 k.p.c.) oraz ze względu na związanie Sądu Najwyższego ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Odnosząc powyższe uwagi do niniejszej sprawy, trzeba stwierdzić, że Sąd Najwyższy w kasatoryjnym postanowieniu z dnia 24 stycznia 2018 r. wskazał na konieczność zbadania przedłożonej przez upadłych dokumentacji na okoliczność ustalenia istnienia zobowiązań, w odniesieniu do których został oddalony wniosek skarżących o ich umorzenie. Ponadto stwierdził, iż w sprawie nie występują wierzyciele wnioskodawców, których należności mogły być objęte umorzeniem, jednak nie uznał, by z tej przyczyny postępowanie przed Sądem drugiej instancji było dotknięte nieważnością.

W dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego w sprawach o umorzenie zobowiązań, występowali ci spośród wierzycieli, których wierzytelności zostały umorzone na wniosek upadłych (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2013 r., I CSK 399/12, OSNC 2013, nr 11, poz. 133). W przypadku, gdy wnioski były oddalane, wierzyciele, których wierzytelności były tymi wnioskami objęte nie brali udziału i Sąd Najwyższy nie stwierdzał z tej przyczyny nieważności postępowania (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 7 stycznia 2009 r., II CSK 411/08, nie publ. z dnia 7 kwietnia 2011 r., IV CSK 410/10, nie publ. z dnia 16 lutego 2011 r., II CSK 370/10, nie publ. i z dnia 5 lutego 2015 r., V CSK 236/14). Z racji oddalenia przez Sąd pierwszej instancji wniosku, w kwestionowanym przez skarżących zakresie, z powodu niewykazania istnienia wierzytelności w stosunku do upadłych, interesy wierzycieli nie zostały naruszone takim orzeczeniem.

W konsekwencji, dopiero przesądzenie przez Sąd drugiej instancji jako sąd *meriti*, że istnieją wierzytelności, objęte oddalonym wnioskiem, uzasadniałoby przyjęcie, że nie doszło do rozpoznania w tym zakresie istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c., bowiem wówczas zachodziłaby konieczność zbadania ustawowych przesłanek umorzenia i w związku z tym, potrzebny byłby udział konkretnych wierzycieli w postępowaniu. Sąd Okręgowy rozpoznając ponownie sprawę nie przeprowadził postępowania dowodowego z dokumentacji, na którą skarżący powołują się w zażaleniu na postanowienie Sądu Rejonowego, w celu ustalenia istnienia tych wierzytelności oraz nie wykazał w uzasadnieniu podstawy uchylenia z art. 386 § 4 k.p.c., w tym w szczególności nie wyjaśnił na czym polegają wadliwości Sądu Rejonowego w podstawie faktycznej rozstrzygnięcia, dotyczące braku podstaw przyjęcia, że objęte wnioskiem upadłych wierzytelności istnieją i są należycie zindywidualizowane, a w przypadku zobowiązań podatkowych nie stwierdził, że zostały wydane stosowne decyzje administracyjne.

W tym stanie rzeczy, Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § k.p.c. w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., a o kosztach postępowania zażaleniowego w oparciu o przepisy art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., art. 398²¹ k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c., art. 397 § 2 k.p.c. i art. 229 p.u.n.

